

Тема 1. Патопсихологія: предмет і завдання

1. Загальне поняття про патопсихологію, її основні завдання та значення.
2. Поняття психічної патології.
3. Зв'язок патопсихології з іншими галузями наукового знання та практики.

Завдання для самостійної роботи

1. Зробити письмовий аналіз зв'язку категорій загальної психології з проблематикою патопсихології.
2. Підготувати повідомлення на тему «Розвиток патопсихології як науки: проблеми та завдання»

Загальне поняття про патопсихологію, її основні завдання та значення.
Патопсихологія – це наука, яка досліджує структуру порушень психічної діяльності і закономірності її розпаду в співставленні їх з нормою. Патопсихологія вивчає структуру та динаміку порушень психічної діяльності методами психології.

Предметом патопсихології є порушення психічної діяльності, яке виникає в наслідок хвороби мозку.

Практичні завдання, які стоять перед патопсихологією різноманітні.

Перш за все, дані патопсихологічного експерименту можуть бути використані для диференціально-діагностичних цілей. Отримані патопсихологами дані слугують додатковим матеріалом для точного встановлення діагнозу.

Так, наприклад, при клінічній оцінці психічного стану хворого нерідко виникає питання відмежування астеничного стану органічної природи від стану шизофренічної млявості. Сповільнення психічних процесів, погане запам'ятовування і відтворення запропонованого матеріалу, виявлена залежність цих порушень від процесу виснаження – все це найчастіше зустрічається при органічних ураженнях мозку, в той час як зниження активності хворого, яке супроводжується непослідовністю і різноплановістю мислення при хорошому запам'ятовуванні, найчастіше є показником зміни особистості при шизофренії.

Другим завданням патопсихології є аналіз динаміки структури психічного дефекту і встановлення ступеня психічних порушень під час ремісії під впливом медикаментозних та інших засобів лікування.

Третім завданням патопсихології є корекція психічної діяльності хворої людини. Це означає, що робота патопсихолога повинна бути спрямована не тільки на встановлення наявності того чи іншого порушення пізнавальної, мотиваційної сфери, рівня домагань хворого, але і виявлення прихованих, збережених структур і можливостей психіки хворого. Спираючись на збережені психічні функції, психотерапевт може ефективно проводити психокорекційну роботу, зокрема з хворими на алкоголізм та наркоманію.

Четверте завдання патопсихології полягає в проведенні різного роду експертиз: психіатричної, педагогічної, трудової, судової, військової. Патопсихологічне обстеження дедалі частіше використовується в ході судово-

психіатричної експертизи. Якщо тут завдання психіатра полягає у виявленні та діагностуванні психічного захворювання, то патопсихолог здійснює структурно-динамічний аналіз особи обстежуваного. Це особливо важливо, коли психічне захворювання виражене нечітко, коли його прояви стерті або атипові

Педагогічна експертиза вирішує питання про те, де треба навчатись дитині: в масовій чи спеціальній школі.

Трудова патопсихологічна експертиза виявляє ступінь порушення психічної діяльності та його вплив на працездатність обстежуваного. Спираючись на збережені функції, патопсихолог допомагає обрати таку професію, де можлива максимальна компенсація дефекту. Так, наприклад, хворим на епілепсією не підходять професії, які потребують швидкого переключення уваги, пов'язані з роботою на висоті, з механізмами, що обертаються, з відкритим полум'ям тощо. Проте такі особи добре справляються з такими видами діяльності, що вимагають ретельності, постійності та монотонності рухів.

Під час розгляду кримінальних справ проводиться патопсихологічна експертиза не тільки щодо обвинуваченого, а також особистісних особливостей та психологічного стану потерпілих, свідків. Патопсихологічне обстеження тут спрямоване на визначення рівня інтелектуального розвитку, пізнавальної, емоційно-вольової сфери, структури мотивів та потреб, системи відносин, установок, цілісних орієнтацій людини.

Дуже важливою є роль патопсихологічного дослідження при визначенні придатності осіб для служби в армії, які раніше мали органічне ураження головного мозку, страждають слабо вираженою формою олігофренії, психопатії або виявляють ознаки соціальної дезадаптації при відсутності в анамнезі психічних порушень.

П'яте завдання патопсихології полягає в отриманні нових наукових фактів, закономірностей, важливих як для патопсихології, так і для психології в цілому.

Поняття про психічну патологію. Що таке психічна патологія визначити дуже нелегко. Більшість відомих визначень сходяться на тому, що це відхилення від загальноприйнятих норм, які супроводжуються постійними душевними стражданнями, психічною дисфункцією і небезпекою, яку людина несе сама собі та оточуючим.

Ознаки психічної патології:

- відхилення від норми (тобто, людина сильно відрізняється від інших людей, схильна до крайнощів, незвичайна, навіть дивна; судження про те, що слід називати патологією, залежать від різних обставин, а також від того, що вважається нормою, - писані і неписані правила поведінки, прийняті в суспільстві);

- постійні душевні страждання (тобто неприємні переживання; буває, що люди, чию поведінку можна вважати патологічною, продовжують зберігати позитивний настрій);

- психічна дисфункція, що заважає людині належним чином виконувати свої повсякденні обов'язки (патологічна поведінка може призвести до психічної дисфункції, тобто до нервового розладу, що заважає людині в її повсякденному

житті: щось так збиває її з толку, так хвилює, що вона не може достатньою мірою піклуватися про себе, підтримувати нормальні соціальні зв'язки чи ефективно працювати);

- небезпека, яку несе в собі людина (крайнім випадком психічної дисфункції є поведінка, яка стає небезпечною для самої людини і для інших; однак багато людей, які страждають від постійної тривоги, депресії і навіть дивно себе поводять, не несуть безпосередньої небезпеки ні для себе, ні для інших).

Суспільству важко відрізнити патологію, що потребує лікування, від незвичайних особливостей індивідуальної поведінки - у цьому випадку ніхто не має права втручатись у життя людини.

Час від часу ми бачимо людей чи чуємо про людей, які, за звичайною точкою зору, поводять себе дуже дивно, наприклад, дізнаємось про те, що дехто живе сам з дюжиною котів і практично ні з ким не розмовляє. Поведінка таких людей відхиляється від норми, вона може приносити людині неприємності, може сприяти психічній дисфункції, але багато спеціалістів вважають її швидше ексцентричною, ніж патологічною.

Дії, спрямовані на те, щоб змінити патологічну поведінку на більш нормальну, - терапія. Це спеціальний, систематичний процес.

Зв'язок патопсихології з іншими галузями наукового знання та практики.

Патопсихологія – наука, предмет якої належить до міждисциплінарної суміжної галузі досліджень. З одного боку, вона є розділом загальної та медичної психології. З іншого, патопсихологія спирається на знання, отримані з ряду суміжних дисциплін: соціології, педагогіки, дефектології, логопедії тощо.

Являючись розділом загальної психології, патопсихологія виходить з теоретичних положень загальної психології. Патопсихологія виходить із закономірностей розвитку і структури психіки в нормі. Вона вивчає закономірності розпаду психічної діяльності і властивостей особистості в співставленні з закономірностями формування і перебігу психічних процесів в нормі, іншими словами, патопсихологія вивчає закономірності спотворення (викривлення) відображуючої діяльності мозку.

Патопсихологія тісно пов'язана з медичною психологією, предметом вивчення якої є психіка хворої людини. Медична психологія вивчає психічні прояви хвороби, в тому числі і соматичних, а не лише психічних захворювань, як це робить патопсихологія. Вона вивчає роль психіки в виникненні і перебігу хвороби, роль психіки в лікуванні і профілактиці хвороби.

Тісний зв'язок існує між патопсихологією і психіатрією – наукою, яка вивчає причини і механізми розвитку, симптоми і синдроми психічних захворювань.

Поняття патопсихології часто ідентифікують з поняттям психопатології. Незважаючи на те, що ці слова схожі, оскільки мають однакові словотворчі корені, значення їх різне.

Предмет патопсихології – структура порушень психічної діяльності в їхньому зіставленні з нормою.

Предметом психопатології є ознаки психічних захворювань та їхня динаміка при перебігу хвороби. Психопатологія, тобто загальна психіатрія, є

розділом психіатрії і відноситься до медичних наук. Тому тут використовується медична термінологія: симптом, синдром, етіологія, патогенез та інші.

Патопсихологія є галуззю психології, точніше однією з її розділів – медичної психології – науки, що виникла на стику медицини та психології. Тому патопсихологія користується в основному психологічною термінологією, хоча при співвіднесенні патопсихологічних даних із психічним статусом хворого, із стадією перебігу захворювання, з його динамікою вживаються й клінічні поняття. Без цього патопсихологія втратила б своє прикладне значення для психіатрії.

Патопсихологія, як і психопатологія, вивчає закономірності розвитку психічної хвороби, але предметом дослідження патопсихології є певна ланка (фрагмент) в структурі симптомоутворення, тобто те що передуює психопатологічним утворенням в процесі розвитку психічної хвороби.

Патопсихологія, як і психопатологія, є наукою, яка вивчає розлади психіки, але використовують вони при цьому різні методи. Коли патопсихологія вивчає психічні розлади методом психології, то психопатологія використовує в основному клініко-описувальний метод.

Таким чином, патопсихологія та психопатологія мають справу з одним і тим же об'єктом дослідження – порушенням психічної діяльності. Проте вивчаючи одні і ті ж прояви психічної патології, наприклад розірваність мислення або резонерство, патопсихологи досліджують їх психологічну структуру, а психопатологи (психіатри) дають клінічний опис цих ознак, прослідковують особливості їх виникнення і зв'язок з іншими розладами мислення, які спостерігаються в клініці.